

Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego  
im. E. Ringelbluma w Warszawie

dr Agnieszka Żółkiewska

uzupełnienia: Monika Taras

**INWENTARZ ŻYDOWSKIEGO TOWARZYSTWA KRZEWIENIA  
SZTUK PIĘKNYCH**

**1946-1950**

Sygn. 361

Warszawa 2009

## **SPIS TREŚCI**

1. Wstęp.
2. Wykaz skrótów.
3. Przegląd zawartości inwentarza.
4. Inwentarz.
5. Aneks i indeks osobowy.

## WSTĘP

Żydowskie Towarzystwo Krzewienia Sztuk Pięknych (jid. *Jidisze gezelschaft cu farszprojtn kunst*) było jedną z kilku przedwojennych organizacji, które odrodziły się w Polsce po Zagładzie. Decyzja o jego reaktywacji zapadła po raz pierwszy w gronie artystów plastyków i inteligencji żydowskiej, które zebrało się w warszawskiej pracowni rzeźbiarza Natana Rapaporta we wrześniu 1946.

Miesiąc później, dokładnie 22 października 1946 roku, w gmachu CKŻP przy ul. Siennej 60 odbyło się zebranie założycielskie. Przyjęto wówczas w ogólnych zarysach statut oraz wybrano Zarząd Tymczasowy w składzie: Józef Sandel (przewodniczący), Zofia Rozensztrauch (sekretarz), Chaim Hanft, Rafał Mandelcwałjg, Natan Rapaport, Marek Włodarski, Bernard Mark, Grzegorz Smolar. Członkami honorowymi zostali: Adolf Berman, Marek Bitter, Efraim Kaganowski, Fiszel Zylberberg, Leo Finkelsztajn oraz pułkownik-rabin Dawid Kahane.

W niedługim czasie swój akces do Towarzystwa zgłosili gremialnie członkowie grupy łódzkiej żydowskich artystów malarzy. Ich nazwiska są znane dzięki liście dołączonej do protokołu zebrania tej grupy z 29 października 1946 roku<sup>1</sup>. Do Zarządu Towarzystwa zostali wówczas wybrani delegaci: Mojżesz Bekierman, Henryk Hechtkopf i Aron Muszka. W późniejszym czasie powołano na skarbnika Różę Koniecpolską i przyjęto nowych członków Zarządu, m. in. malarza Jonasza Sterna, związanego ze środowiskiem żydowskich plastyków w Krakowie.

Do ważniejszych członków Towarzystwa oprócz wyżej wymienionych należeli m. in.: Jakub Cygielsztrajch, Jakub Diner, Eliowicz [Eljowicz] Henryk, Mark Fogielman, Eliezer Fojerman, Mieczysław Gaber, Celina Gitlerowa, Izak Hirschhorn, Alicja Karczowa, Majer Korzeń, Majer Melman, Krystyna Nowakowska, Anatol Wróblewski, Mojżesz Boruszek, Maurycy Bromberg, Szejna Efron-Szenkman, Sara Gliksmanowa, Gizela Klimaszewska, Hersz Litinski, Franciszka Narbuttowa, Beniamin Pacanowski, Bernard Rozen, Dorota Szenfeld.

Towarzystwo utrzymywało kontakty także z członkami ŻTKSP sprzed wojny. Niektórzy z nich nie kryli swego wzruszenia z powodu jego reaktywacji. Lena Gartenstein-Fajgenblatowa pisała z Buenos-Aires: „Z głębokim

---

<sup>1</sup> Zob. AŻIH/361/2, Protokół grupy łódzkiej żydowskich artystów plastyków z dn. 29.10.1946, (brak paginacji).

wzruszeniem czytałam ten tytuł na waszej kopercie. Miałam wrażenie, że jestem świadkiem zmartwychwstania! Zupełnie jak na taśmie filmowej przesunął mi się przed oczyma lokal Towarzystwa przy ul. Grzybowskiej 26 z nieodłącznym Tykocińskim. Któż nie pamięta Jego delikatnego zadumanego wyglądu jeszybotnika”<sup>2</sup>.

Siedzibą Towarzystwa został niewielki pokój w gmachu CKŻP przy ul. Siennej nr 60. Podobnie jak w przypadku innych organizacji żydowskich skład Zarządu i członków ŻTKSP ulegał zmianom spowodowanym głównie emigracją z Polski, która pod koniec lat 50 nasiliła się i przybrała formę masowego exodusu. Największe zmiany dotyczyły stanowiska sekretarza ŻTKSP. Po Zofii Rozensztaruch, która wyemigrowała, objęła je Róża Koniecpolska. Natomiast po jej wyjeździe przez pewien okres funkcję tę pełnili: Henryka Lwów i Henryk Eljowicz. Ostatnim sekretarzem i komisarzem wystaw urządzanych przez ŻTKSP była Ernestyna Podhorizer, późniejsza żona Sandla.

## **DZIAŁALNOŚĆ**

Towarzystwo wytyczyło sobie dziesięć zasadniczych celów do zrealizowania. W statucie zostały one wypunktowane w następującej kolejności:

1. Krzewienie zamiłowania i znajomości sztuk pięknych wśród ludności żydowskiej w Polsce.
2. Tworzenie zbiorów sztuki żydowskiej.
3. Windykacja dzieł, utraconych w okresie wojny.
4. Rozpowszechnienie dzieł sztuki autorów żydowskich.
5. Urządzanie wystaw sztuki żydowskiej w dziedzinie sztuki.
6. Urządzanie odczytów, prelekcji i wykładów poświęconych twórczości żydowskiej w dziedzinie sztuki.
7. Urządzanie wystaw sztuki żydowskiej.
8. Wydawanie monografii i innych druków, dotyczących twórczości żydowskich artystów plastyków, a w szczególności ksiąg pamiątkowych o artystach poległych z rąk oprawcy niemieckiego,
9. Opieka nad artystą plastykiem.
10. Szkolenie młodzieży żydowskiej w dziedzinie sztuk pięknych<sup>3</sup>.

„Krzewienie zamiłowania i znajomości sztuk pięknych wśród ludności żydowskiej w Polsce” – pierwszy i najważniejszy cel – Towarzystwo

---

<sup>2</sup> Zob. AŻIH/361/31, List Leny Gartenstein-Fajgenblatowej z dn. 12.04.1947, (brak paginacji).

<sup>3</sup> AŻIH/361/1, Statut Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych, s. 1.

realizowało na różne sposoby. W wielu miastach jego prezes, Józef Sandel, wygłosił prelekcje o *Sztuce żydowskiej w starożytności*. Na większą skalę popularyzacja wiedzy o dokonaniach artystycznych Żydów odbywała się w prasie. W pismach (m. in. *Ojfgang*, *Dos naje lebn*, *Opinia*, *Mosty*) ukazywały się artykuły o artystach żydowskich autorstwa Józefa Sandla i Ernestyny Podhorizer.

## PRACE LEKSYKONOGRAFICZNE

ŻTKSP nie udało się zrealizować bardzo ambitnego przedsięwzięcia wydawniczego, jakim miała być publikacja leksykonu żydowskich artystów plastyków. Po likwidacji ŻTKSP prace leksykograficzne były kontynuowane przez Józefa Sandla i jego żonę. Niestety, nigdy ich nie zakończono. Niemniej na bazie zebranego materiału powstało później kilka znaczących publikacji książkowych. Pierwsza i najważniejsza z nich to *Umgekumene jidisze kinstler* (Zamordowani żydowscy artyści)<sup>4</sup> Józefa Sandla. Określana przez samego autora jako *izkor* jest książką upamiętniającą żydowskich artystów plastyków, którzy zmarli bądź zostali zamordowani w czasie Holokaustu. Ukazała się w dwóch tomach w 1957 roku nakładem wydawnictwa *Iidysz Buch*. Druga publikacja Józefa Sandla, wydana już po jego śmierci w 1964, nosi tytuł *Plastisze kunst baj jidn in pojln* (Sztuka plastyczna u Żydów w Polsce).

Godne odnotowania jest to, że niezwykle cenny materiał bibliograficzny, który Sandlowie gromadzili latami do leksykonu, znajduje się obecnie w ich spuściźnie przechowywanej w Archiwum ŻIH. Oprócz fiszek, które można by liczyć na setki, kolekcja ta zawiera także gotowe biogramy wielu artystów. To bezcenne źródło wiedzy z zakresu historii sztuki, które wymaga opracowania naukowego oraz udostępnienia placówkom muzealnym i badawczym na całym świecie.

Z zachowanej w Archiwum ŻIH dokumentacji można wnioskować, że Sandlowie intensywnie gromadzili materiały także do książki o żydowskich artystach plastykach związanych bezpośrednio z Warszawą. W pozostałej po nich spuściźnie znajdują się m. in. fragmenty rozdziału dotyczące historii żydowskiego cmentarza przy ul. Okopowej. Są one niezwykle cenne, gdyż zostały napisane z perspektywy historyka sztuki.

---

<sup>4</sup> W wersji polskiej tytuł został zmieniony: *Żydowscy Artyści plastycy ofiary hitlerowskiej okupacji w Polsce*.

## **WYSTAWIENICTWO**

Ważną formą propagowania sztuki wśród szerokiej publiczności były wystawy. ŻTKSP urządziło ich aż cztery. Na pierwszej z nich, która odbyła się już 3 listopada 1946 roku, zaprezentowano dzieła malarza Rafała Mandelcwałga. Drugą, zorganizowaną w kwietniu 1948 roku dla uczczenia 5. rocznicy powstania w getcie warszawskim, poświęcono pracom 57. artystów plastyków żydowskich zamordowanych w latach 1939-1945.

W tym samym roku, w sierpniu, urządzono wystawę w salach Żydowskiego Instytutu Historycznego z okazji odbywającego się wtedy we Wrocławiu Kongresu Intelktualistów w Obronie Pokoju.

Trzecią wystawę, zatytułowaną *Wystawa Uratowanych Dzieł Sztuki Żydowskiej*, która miała charakter objazdowy, przeprowadzono na Dolnym Śląsku w następujących miejscowościach: Wrocław, Wałbrzych, Świdnica, Legnica. Zwiedziło ją ponad 10 000 osób. W kolekcji ŻTKSP zachowała się dość obszerna dokumentacja dotycząca tej wystawy.

## **REWINDYKACJA DZIEŁ SZTUKI ŻYDOWSKIEJ**

Ważnym, jeśli nie najważniejszym, przedsięwzięciem Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych, które przyniosło największe efekty, była akcja rewindykacji dzieł sztuki żydowskiej. Trwała ona nieprzerwanie przez cały okres istnienia tej organizacji i objęła prace artystyczne głównie malarzy i rzeźbiarzy zmarłych przed i po 1939. By wymienić tu najważniejszych, jak na przykład: Maurycy Gottlieb, Samuel Hirszberg, bracia Seidenbeutlowie, Roman Kramsztyk, Abraham Neuman, Fajwel Kleinman, Julia Keilowa.

Towarzystwo skupywało także ocalałe przedmioty sztuki synagogałnej oraz kultu religijnego, np.: menory, lichtarze, mezuzy, świeczniki chanukowe, parochety, baldachimy, tarsy i inne.

Największe trudności sprawiała rewindykacja dzieł sztuki żydowskiej znajdujących się w placówkach państwowych. Początkowo uniemożliwiał ją brak oficjalnej legalizacji działań Towarzystwa. W późniejszym okresie na przeszkodzie stanęły głównie regulacje prawne dotyczące własności.

Osobą najbardziej oddaną misji gromadzenia dzieł sztuki żydowskiej był Józef Sandel, przewodniczący Towarzystwa, wcześniej kierownik Wydziału Kultury CKŻP. Mimo braku stosownego wykształcenia uniwersyteckiego, posiadał reputację znanego oraz cenionego krytyka i konesera sztuki. Do II wojny światowej przebywał w Dreźnie, gdzie założył własną galerię: *Galerie Junge Kunst Josef Sandel*. Zdobyte wówczas doświadczenie, wykorzystał na stanowisku prezesa ŻTKSP, które wymagało łączenia kompetencji menadżera i znawcy sztuki. Prowadził żmudne, zakrojone na szeroką skalę poszukiwania

zagrabionych bądź zaginionych dzieł sztuki. Utrzymywał kontakty z wieloma muzeami, galeriami i antykwariatami na terenie całej Polski.

Nie jest znana dokładna liczba i nazwa dzieł sztuki odzyskanych przez ŻTKSP. Archiwum ŻIH posiada jedynie niekompletne i na domiar złego niedatowane wykazy tych dzieł. Z tego względu nie mogą być one źródłem wiarygodnych ustaleń szacunkowych. Według Ernestyny Podhorizer-Sandel udało się odzyskać ponad 1000 obiektów. Część była eksponowana w tzw. Galerii Sztuki Żydowskiej, założonej przez Józefa Sandla. Po rozwiązaniu Towarzystwa w 1949 roku wszystkie jego zbiory stały się własnością Żydowskiego Instytutu Historycznego.

Godny odnotowania jest fakt, że w ramach działań rewindykacyjnych 21 stycznia 1947 roku Towarzystwo powołało specjalną komisję w składzie: Natan Rapaport, Marek Włodarski, Józef Sandel, Róża Koniecpolska<sup>5</sup>. Miała się ona zająć zbadaniem stanu zabytkowych synagog i ustaleniem planu ich odrestaurowania oraz konserwacji. W przypadkach budynków całkowicie zrujnowanych bądź nie nadających się do remontu zakładano przeniesienie ich najcenniejszych elementów – jak kapitele, ołtarze i inne – do założonego Muzeum Sztuki Żydowskiej w Warszawie. W gestii tejże Komisji było także przygotowanie spisu wszystkich synagog, sfotografowanie ich oraz wydanie poświęconej im monografii. Nie wiadomo, w jakiej mierze udało się te plany zrealizować.

Innym interesującym projektem ŻTKSP było zorganizowanie stałej wystawy martyrologii Żydów w Oświęcimiu. Na terenie tamtejszego obozu koncentracyjnego w oddzielnym bloku miał powstać pawilon żydowski. Był to projekt długofalowy, który wykonano jedynie częściowo. Przy współudziale ŻTKSP i CŻKH, które dostarczyły przedmioty artystyczne, materiały i eksponaty historyczne, plastycy ze studia *Sztuka* opracowali tymczasową wystawę o tematyce żydowskiej, otwartą uroczyście 14 czerwca 1947.

## **OPIEKA NAD ARTYSTĄ ŻYDOWSKIM**

Zupełnie odrębny sektor działalności ŻTKSP stanowiła opieka nad artystami plastykami. W jednym z listów Józefa Sandla do CKŻP czytamy: „W dzisiejszej Polsce demokratycznej żyje blisko 60 malarzy, rzeźbiarzy i grafików. Dadzą się oni podzielić na dwie kategorie: Jedni, którzy pracami praktycznymi zarabiają i malują dorywczo. Drudzy, malarze, którzy są całkowicie oddani

---

<sup>5</sup> Zob. AŻIH/361/2, Protokół. nr 4 z dn. 21.01.1947, (brak paginacji).

sztuce. O ich to los nam tu głównie idzie i pozwolimy sobie prosić Centralny Komitet Żydów w Polsce o zainteresowanie się ich życiem”<sup>6</sup>.

Liczba twórców objętych opieką ŻTKSP wykraczała poza wymienioną w tym liście i nie dotyczyła wyłącznie jednostek najwybitniejszych. Wiele wspieranych przez tę organizację osób znajdowało się dopiero na początku edukacji artystycznej (adepti szkół i akademii plastycznych) bądź z braku możliwości uprawiało sztukę hobbistycznie. Warto odnotować, że w Archiwum ŻIH zachowały się liczne wykazy imienne artystów korzystających z pomocy ŻTKSP.

Opieka nad artystami przyjmowała różne formy. Najczęściej były to przydziały farb i innych materiałów malarskich (pędzle, sztalugi, płótno itp.). Otrzymywano je głównie z zagranicy od różnych organizacji i osób prywatnych. Udzielano wsparcia także w postaci odzieży i pieniędzy. Dzięki Komitetowi Organizacyjnemu Żydowskich Kongregacji Wyznaniowych w Polsce Towarzystwu udało się ufundować stypendium w wysokości 1000 zł miesięcznie. Przyznano je m. in. Henryce Lwów, studentce Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Warszawie, oraz graficzce Róży Koniecpolskiej, pełniącej wówczas funkcję sekretarza Towarzystwa.

Szczególną formą pomocy i promocji młodych artystów były organizowane przez Towarzystwo konkursy. Pierwszy z nich, poświęcony portretom pisarzy klasyków literatury żydowskiej (m. in. Sz. Alejchema, I. L. Pereca, M. M. Sforima), odbył się w styczniu 1947 roku. Przyznano dwie drugie nagrody (po 10 000 zł) za portret Szaloma Alejchema malarzom H. Hechtkopfowi i Weinsztokowi. Trzecią nagrodę (po 5000 zł) podwójnie dostał Beniamin Pacanowski za wykonane w metalu płaskorzeźby H. Bialika i M. Mendla Sforima. Za wyróżniony portret Szaloma Asza I. Rejzman otrzymał 3000 zł. Dwukrotnie rozpisano także konkurs na plakat ku czci rocznicy powstania w getcie warszawskim. Zwycięskie prace z obu edycji w latach 1947-1948 zostały powielone.

## **FINANSE**

Jak wszystkie organizacje działające w niezmiernie ciężkich warunkach powojennych ŻTKSP zmagало się z ogromnymi problemami finansowymi. Dotacje otrzymywane z Wydziału Kultury CKŻP (225 zł kwartalnie) były niewystarczające w sytuacji, gdy większość wydatków przeznaczano na zakup rozproszonych po całej Polsce dzieł sztuki żydowskiej. Z tych względów prezes

---

<sup>6</sup> Zob. AŻIH/361/17, List Józefa Sandla z dn. 10.01.1947, (brak paginacji).



Towarzystwa zabiegał o pomoc finansową u różnych organizacji, nie tylko w Polsce. Jak wynika z zachowanej dokumentacji, wiele wydatków pokrywano z subwencji American Joint Distribution Committee i Ministerstwa Kultury i Sztuki. Ważnym źródłem dofinansowania były także subwencje Centralnej Spółdzielni Wytwórczej *Solidarność* (25 000 zł miesięcznie). ŻTKSP otrzymało także jednorazową dotację w wysokości 100 000 zł od Spółdzielni SPOŁEM.

## **LIKwidACJA**

W ostatnich miesiącach 1947 roku pod naciskiem członków Prezydium CKŻP związanych z PPR powstaje projekt stworzenia Centrali Żydowskiego Towarzystwa Kultury, która ma przejąć kompetencje dotychczasowych instytucji kultury. Żaden z członków ŻTKSP nie zostaje zaproszony do władz tworzącej się organizacji. Podczas listopadowego posiedzenia Zarządu dotychczasowa działalność Towarzystwa zostaje poddana krytyce przez władze CKŻP. Hersz Smolar mówiąc o zastoju prowadzonych w nim prac, twierdził, że „wiele działo, lecz mało w kierunku krzewienia sztuki wśród mas żydowskich”. Negatywna ocena zmusiła prezesa Józefa Sandla do złożenia natychmiastowej samokrytyki i zadeklarowania współpracy z Wydziałem Kultury i Propagandy<sup>7</sup>.

Posiedzenie z listopada 1947 nie zakończyło działalności Towarzystwa, które, cytując Efraima Kaganowskiego, miało nadal „zbierać dzieła sztuki i wykupywać je z rąk prywatnych”<sup>8</sup>. Symptomatyczne jest jednak to, że było ostatnim, które zaprotokołowano. Kolejny protokół pochodzi dopiero z 10 listopada 1949 i jest protokołem zamknięcia działalności Towarzystwa, gdyż dotyczy jedynie inwentarza i buchalterii.

ŻTKSP przestaje istnieć 1 października 1949 roku. W tym samym czasie na miejscu Żydowskiego Towarzystwa Kultury i CKŻP powstaje Żydowskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, organizacja całkowicie upolityczniona i zmonopolizowana przez żydowskich komunistów.

## **Archiwum Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych oraz zasady porządkowania akt.**

<sup>7</sup> AZIH/361/2, Protokół nr 15 z dn.23.11. 1947, (brak paginacji).

<sup>8</sup> Ibidem, (brak paginacji).

Podobnie jak inne kolekcje dotyczące różnych powojennych organizacji zbiór ŻTKSP jest niekompletny. Braki są widoczne zwłaszcza w dokumentacji z ostatniego roku działalności. Nie zachował się, na przykład, żaden protokół posiedzenia Zarządu z 1949 roku.

Do kolekcji ŻTKSP dodano dokumenty, które ją wzbogacają i uzupełniają. Między innymi zostały dołączone 2 protokoły zebrań łódzkiej grupy żydowskich artystów z 1946 roku, gdyż bezpośrednio są związane z akcesem tejże grupy do grona członków Towarzystwa.

Dokumentem nie należącym do tej kolekcji, który jednakże został włączony do niej ze względu na swoje znaczenie, jest kopia protokołu posiedzenia komisji do zorganizowania wystawy martyrologii Żydów w Oświęcimiu. Odbyło się ono z inicjatywy ŻTKSP w lokalu Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego w Katowicach w dniu 14 maja 1947 roku.

Inny cenny materiał, który został wyłączony z korespondencji przychodzącej i umieszczony w odrębnej jednostce, to sprawozdania z wystawy objazdowej *Uratowanych Dzieł Sztuki Żydowskiej* z lat 1948-1949, sporządzone przez Henryka Eljowicza i Ernestynę Podhorizer, kuratorów tych wystaw z ramienia Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych. Zawiera on wykazy instytucji i organizacji zwiedzających wystawę, dane statystyczne dotyczące liczby zwiedzających w poszczególnych miejscowościach, a także ich wykształcenia i statusu społecznego.

Akta Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych składają się z trzech zasadniczych części. Część pierwsza, najbardziej rozbudowana i bogata w dokumenty, zawiera akta organizacyjne: protokoły, sprawozdania, plany pracy, korespondencję przychodzącą i wychodzącą. W obrębie tej części znalazły się także wykazy dzieł sztuki zebranych przez Towarzystwo oraz materiały wydawnicze: artykuły, wycinki prasowe, materiały, zdjęcia, gromadzone prawdopodobnie z myślą o leksykonie.

Część drugą stanowią akta personalne pracowników Zarządu oraz wykazy imienne i podania artystów artystów plastycznych. Część trzecia to akta finansowe: preliminarze budżetowe, zatwierdzone budżety, sprawozdania kasowe.

Inwentarz zamyka aneks oraz indeks nazwisk sporządzony z wybranych jednostek archiwalnych. Aneksy do poszczególnych jednostek zawierają nazwiska osób w kolejności alfabetycznej. Dla ułatwienia orientacji w zawartości zinwentaryzowanych akt sporządzono również indeks zbiorczy.

Jednostki, dla których wykonano indeks nazwisk, opatrzone są informacją:  
*Indeks osób.*

Opis jednostki inwentarza rozpoczyna się podaniem ogólnej charakterystyki danej grupy akt. Następnie podano charakterystykę merytoryczną akt, np. protokoły, sprawozdania, wykazy imienne, korespondencja itp. W opisie zewnętrznym podano: daty skrajne dokumentów, sposób zapisu, język.

Zespół liczy 54 jednostki, to jest 0,5 metra bieżącego akt. Dominuje język jidysz i polski. Sporadycznie można natrafić na dokumentację w języku niemieckim, francuskim, angielskim, a nawet hiszpańskim.

### **Bibliografia:**

Sandel J., *Żydowska sztuka kultowa* [w:] „Straty wojenne zbiorów polskich w dziedzinie rzemiosła artystycznego”, Warszawa 1953, t. II.

Piątkowska R., *Żydowskie Towarzystwo Krzewienia Sztuk Pięknych (Jidisze gezelschaft cu farszprojtn kunst) – Próba kontynuowania żydowskiego życia artystycznego w latach 1946-1949* [w:] „Nusech Pojln”, red. M. Ruta, Kraków-Budapeszt 2008, s. 67- 99.

Podhorizer-Zaikin E., *A jor tetikejt fun jidysze gezelschaft zu farszprojtn kunst*, „Dos naje lebn” 1947, nr 81, s. 9.

Podhorizer-Sandel E., *Wspomnienie o Józefie Sandlu (W 10 rocznicę śmierci)*, „Biuletyn ŻIH” 1973, nr 1, s. 111-119.

Podhorizer-Sandel E., *Żydowskie Towarzystwo Krzewienia Sztuk Pięknych*, „Biuletyn ŻIH” 1974, nr 3, s. 37-50.

Podhorizer-Sandel E. i Móravski K., *Z działalności Muzeum Żydowskiego Instytutu w Polsce* [w:] „35 lat działalności Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce Ludowej”, Warszawa 1980.

*Z działalności Żyd. Tow. Krzewienia Sztuk Pięknych*, „Opinia” 1947, nr 26, s. 13.

**Wykaz skrótów:**

**b. d.** – bez daty

**CKŻP** – Centralny Komitet Żydów Polskich

**fot.** - fotografia

**im.** - imienia

**j.** – jednostka

**j. ang., j. franc., j. hebr., j. hisz., j. jid., j. niem., j. pol., j. ros.**– język angielski, francuski, hebrajski, hiszpański, jidysz, niemiecki, polski, rosyjski

**l.** – luźne

**lit.** - litera

**m. in.** – między innymi

**mps** - maszynopis

**mps pow.** – maszynopis powielany

**nr** - numer

**rkps** - rękopis

**s.** - stron

**Przegląd zawartości inwentarza:**

**I. AKTA ORGANIZACYJNE**

- a) statuty, protokoły, sprawozdania, odezwy – j. 1-4,
- b) wystawy – j. 5-6,
- c) konkursy – j. 7-9,
- d) wykazy dzieł sztuki – j. 10-11,
- e) materiały wydawnicze – j. 12-14,
- f) korespondencja wychodząca i przychodząca – j. 15-37.

**II. AKTA PERSONALNE**

- a) wykazy imienne członków ŻTKSP – j. 38,
- b) podania indywidualne – j. 39-40,
- b) wykazy imienne artystów plastyków – j. 41-43.

**III. AKTA FINANSOWE**

- a) preliminarze budżetowe – j. 44,
- b) sprawozdania finansowe – j. 45-47,
- c) wyciągi z konta – 48-50,
- d) rachunki i pokwitowania – j. 51-54.

**IV. ANEKSY I INDEKS OSÓB**

## INWENTARZ

### I. AKTA ORGANIZACYJNE

#### 1. Akta Organizacyjne.

Statut Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych w Polsce; m. in. projekty statutu; sprawozdanie z posiedzenia założycielskiego dn. 22.10.1946; wykaz imienny członków Zarządu Tymczasowego i członków honorowych; brudnopis listu do ob. Bermana.

1946, mps, rkps, j. pol., luźne, poszyt, s.

#### 2. Akta Organizacyjne.

Protokoły z posiedzeń Zarządu ŻTKSP; m. in. protokoły zebrań grupy łódzkiej wraz z listą jej członków (zob. *Indeks Osób*); kopia protokołu komisji do spraw żydowskiej wystawy w Oświęcimiu.

Uwagi: materiał zawiera dane adresowe.

1946-1947, 1949, rkps, j. pol., poszyt, s.

#### 3. Akta Organizacyjne.

Sprawozdania okresowe z działalności i plany pracy.

1946-1948, mps, rkps, j. pol., j. jid., luźne, s.

#### 4. Akta Organizacyjne.

Odezwy i przemówienia.

1947, mps, rkps, j. pol., j. jid., j. franc., j. ang., luźne, s.

### WYSTAWY

#### 5. Akta Organizacyjne.

Sprawozdania ogólne i szczegółowe dot. wystawy objazdowej *Uratowanych Dzieł Sztuki Żydowskiej* z lat 1948-1949; m. in. wykazy instytucji i organizacji zwiedzających wystawę; dane statystyczne dot. liczby zwiedzających w poszczególnych miejscowościach.

1948-1949, rkps, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**6. Akta Organizacyjne.**

Katalogi wystawy *Dzieł Żydowskich Artystów Plastyków Męczenników Niemieckiej Okupacji 1939-1945*, kwiecień-maj 1948.

1948, druk, j. pol., poszyt, s.

**KONKURSY**

**7. Akta Organizacyjne.**

Konkurs na portrety klasyków literatury żydowskiej; m. in. protokoły obrad jury, wykaz publikacji prasowych o konkursie.

1947, mps, rkps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**8. Akta Organizacyjne.**

Konkurs na plakat artystyczny poświęcony czwartej oraz piątej rocznicy powstania w getcie warszawskim; m. in. komunikat o ogłoszeniu konkursu; wykaz nadesłanych projektów plakatów; wykaz imienny osób nagrodzonych.<sup>9</sup>

1947-1948, mps, j. pol., luźne, poszyt, s.

**9. Akta Organizacyjne.**

Konkurs na plakat artystyczny poświęcony piątej rocznicy powstania w getcie warszawskim. Koperty zawierające dane uczestników konkursu („Godła”)<sup>10</sup>. *Indeks osobowy*.

1948, mps, rkps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**WYKAZY DZIEŁ SZTUKI**

**10. Akta Organizacyjne.**

Wykaz dzieł sztuki znajdujących się w posiadaniu ŻTKSP.

<sup>9</sup> W jednostce błędnie zamieszczono spis „Szkice rysunkowe Reifa i Feina”, 235 pozycji.

<sup>10</sup> Koperty ułożone w porządku numerycznym. Brak niektórych numerów.



b.d., mps, rkps, j. pol., luźne, s.

### **11. Akta Organizacyjne.**

Wykazy obrazów i innych dzieł sztuki; m. in. prace Geli Seksztajn; rysunki M. Reifa i Feina; obrazy znajdujące się w pokojach Prezydium CKŻP.

b.d., mps, rkps, j. pol., j. jid., luźne, poszyt, s.

## **MATERIAŁY WYDAWNICZE**

### **12. Akta Organizacyjne.**

Artykuły i wycinki z prasy, m. in. artykuły o H. Danielsie oraz wykaz artykułów dot. działalności Towarzystwa, opublikowanych na łamach prasy żydowskiej i polskiej.

1948-1949, rkps, mps, mps pow., j. jid., j. pol., luźne, s.

### **13. Akta Organizacyjne.**

Reprodukcje obrazów; m. in. *Trzy grzesznice* Feliksa Freidmana i *Erew a pogrom* (W przededniu pogromu), zdjęcie młodego mężczyzny (NN).

b. d., rkps, j. jid., j. pol., ilustracja, fot., s.

### **14. Akta Organizacyjne.**

Różne: raport *Jewish life in Poland*, wzór pism Wydawnictwa CKŻP; fragment książki B. Maislera *The Genealogy of the Sons of Nahor and the Historical Background of the Book of Job*.

1948, mps, druk, j. jid., j. ang., j. hebr., j. pol., j. jid. luźne, poszyt, s.

## **KORESPONDENCJA**

### **15. Akta Organizacyjne.**

Zeszyt korespondencji wychodzącej i przychodzącej w latach 1946-1949.

1946-1949, rkps, j. pol., poszyt, s.

## **KORESPONDENCJA WYCHODZĄCA**

### **16. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za październik - grudzień 1946 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

Uwagi: Do teczki załączono czysty arkusz papieru firmowego ŻTKSP.

1946, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **17. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc styczeń-marzec 1947 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **18. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc kwiecień-czerwiec 1947 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **19. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc lipiec-wrzesień 1947 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **20. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc październik-grudzień 1947 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**21. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc styczeń-marzec 1948 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**22. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc kwiecień-czerwiec 1948 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**23. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc lipiec-wrzesień 1948 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**24. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc listopad-grudzień 1948 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**25. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc styczeń-marzec 1949 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**26. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc kwiecień-czerwiec 1949 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **27. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc lipiec-wrzesień 1949 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **28. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za miesiąc październik-grudzień 1949 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **29. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja wychodząca za rok 1950 (do różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1950, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

## **KORESPONDENCJA PRZYCHODZĄCA**

### **30. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za rok 1946 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1946, rkps, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

### **31. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące styczeń-czerwiec 1947 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **32. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące sierpień-grudzień 1947 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1947, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **33. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące styczeń-marzec 1948 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **34. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące maj-lipiec 1948 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **35. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące sierpień-grudzień 1948 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1948, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

### **36. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące styczeń-maj 1949 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**37. Akta Organizacyjne.**

Korespondencja przychodząca za miesiące czerwiec-grudzień 1949 oraz za rok 1950 (od różnych instytucji żydowskich i polskich, krajowych i zagranicznych, gazet i osób prywatnych).

1949-1950, rkps, mps, j. jid., j. pol., luźne, s.

**II. AKTA PERSONALNE**

**38. Akta Personalne.**

Wykazy imienne członków ŻTKSP; m. in. wykaz członków Zarządu i członków założycieli. *Indeks osobowy.*

Uwagi: dokumenty zawierają dane o wykształceniu, zawodzie oraz aktualnym adresie.

1947, mps, j. pol., luźne, s.

**39. Akta Personalne.**

Sprawy pracownicze; m. in. podanie o przyjęcie do pracy Ernestyny Podhorizer i Hersza (Henryka) Eljowicza.

1948, mps, j. pol., luźne, s. 1.

**40. Akta Personalne.**

Podania artystów plastyków do ŻTKSP. *Indeks osobowy.*

Uwaga: niektóre podania zawierają życiorysy.

1946-1949, rkps, j. pol., luźne, s.

**41. Akta Personalne.**

Wykazy imienne artystów plastyków w Polsce z lat 1948 i 1949. *Indeks osobowy.*

Uwaga: materiał zawiera dane adresowe.

1948-1949, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**42. Akta Personalne.**

Wykazy imienne artystów plastyków pobierających przydziały farb i innych materiałów.

1947-1949, mps, j. pol., j. jid., luźne, s.

**43. Akta Personalne.**

Wykazy imienne artystów plastyków zaginionych, zmarłych bądź zamordowanych w latach 1939-1945. *Indeks osobowy.*

1946-1949, mps, j. pol., j. franc., j. jid., luźne, s.

**III. AKTA FINANSOWE**

**44. Akta Finansowe.**

Preliminarze budżetowe z lat 1947-1949 oraz plan finansowo-gospodarczy na rok 1949.

1947-1949, mps, j. pol., s.

**45. Akta Finansowe.**

Sprawozdania finansowe ogólne; m. in. wykaz subwencji ŻTKSP w latach 1946-1947.

1946-1949, mps, j. pol., s.

**46. Akta Finansowe.**

Sprawozdania finansowe dot. urządzania wystaw.

1948-1949, mps, j. pol., s.

**47. Akta Finansowe.**

Sprawozdania finansowe dla Ministerstwa Kultury i Sztuki dot. m. in. wydatkowania subwencji.

1947-1948, mps, j. pol., s.

**48. Akta Finansowe.**

Wyciągi z konta.

1948, mps, rkps, j. pol., luźne, s.

**49. Akta Finansowe.**

Wyciągi z konta.

1949, mps, rkps, j. pol., luźne, s.

**50. Akta Finansowe.**

Wciagi z konta.

1949, mps, rkps, j. pol., luźne, s.

**51. Akta Finansowe.**

Rachunki i pokwitowania.

1947, rkps, mps, j. pol., luźne, druk, s.

**52. Akta Finansowe.**

Rachunki i pokwitowania.

1948, rkps, mps, j. pol., luźne, druk, s.

**53. Akta Finansowe.**

Rachunki i pokwitowania.

1949, rkps, mps, j. pol., luźne, druk, s.

**54. Akta Finansowe.**

Dowody wpłaty za wysłaną korespondencję. Koperty.

1947-1949, rkps, mps, j. pol., luźne, s.



## V. ANEKSY OSOBOWE

### j. 2

Bekierman Mojżesz-2  
Bromberg Maurycy-2  
Feingold Józef-2  
Gliksman Sara-2  
Gorszejn Sara-2  
Hechtkopf Henryk-2  
Lubliński M.-2  
Muszka Aron-2  
Pacanowski Beniamin-2  
Piasecki Kopel-2  
Pokrzywa E.-2  
Rejzman Izaak-2  
Szenfeld Dorota-2  
Willenberg Perec-2  
Woronowiecki I.-2

### j. 9

Lipiński Eryk-9  
Ginin Bolesław-9  
Witz Ignacy-9  
John Edmund-9  
Bromberg Maurycy-9  
Szenfeld Dorota-9  
Szenfeld Dorota-9  
Śledziński Stefan-9  
Stachowicz Wiktor-9  
Wajda Andrzej Witold-9  
Nałęcki Konrad-9  
Lesisz Zdzisław-9  
Hanft Chaim-9  
Mojkowski Andrzej-9  
Guriew Leon-9  
Wnuk Bronisław-9

Wiejski Artur-9  
Sybilski M.-9  
Wielomski Roman-9  
Włodek Kazimierz-9  
Stefanowski Aleksander-9  
Hanft Chaim-9  
Sowicki Władysław-9  
Bau Józef-9  
Apelbaum Majer-9  
Lipiński Eryk-9  
Wielomski Roman-9  
Dalkowski Aleksander-9  
Tyblewski Jerzy-9  
Trojkowicz Aleksander-9  
Jasiński Seweryn-9  
Bekerman Mojżesz-9  
Waldman Zygmunt-9  
Fogelman Szymon-9  
Gryner R.M.-9  
Waldman Zygmunt-9  
Krawczyk Jerzy-9  
Waldman Zygmunt-9  
Waldman Zygmunt-9  
Sobel Judyta-9  
Rejzman Izak-9

## **j. 38**

Cygielsztrajch Jakub-38  
Diner Jakub-38  
Eliowicz [Eljowicz] Henryk-38  
Fogielman Mark-38  
Fojerman Eliazar-38  
Gaber Mieczysław-38  
Gitlerowa Celina-38  
Hanft Chaim-38  
Hirszhorn Isak-38  
Karczowa Alicja-38

Konieczpolska Róża-38  
Korzeń Majer-38  
Mandelzweyg Rafał-38  
Melman Majer-38  
Muszka Aron-38  
Nowakowska Krystyna-38  
Rapaport Natan-38  
Rozensztrauch Zofia-38  
Sandel Józef-38  
Smolar Grzegorz-38  
Sztern Jonas-38  
Turko Józef-38  
Włodarski Marek-38  
Wróblewski Anatol-38

**j. 40**

Boruszek M.-40  
Bromberg Maurycy-40  
Czarnocki J.-40  
Efron-Szenkman Szejna-40  
Engelberg H.-40  
Epsztejn-Gaczyńska Klara-40  
Gliksmanowa Sara-40  
Klimaszewska Gizela-40  
Klimecki K.-40  
Kopczyńska Anna (z d. Epelbaum)-40  
Lent Samuel-40  
Litinski Hersz-40  
Narbuttowa Franciszka-40  
Przykorska Halina-40  
Rozen Bernard-40  
Rudnicka Łucja Apolonia-40  
Sagan Eufrozyn-40  
Sokołowska Irena (z d. Goldbard)-40  
Szenfeld Dorota-40  
Winogradow Helena-40

**j. 41**

Apelbaum Majer-41  
Bau J.-41  
Bekerman Mosze-41  
Berman Mieczysław-41  
Bogen Aleksander-41  
Boruszek Mojżesz vel Mosze-41  
Bromberg Maurycy-41  
Celniker Izaak-41  
Czajewska Stanisława-41  
Czarnecki J.-41  
Czypes Norbert-41  
Dobrzyńska Janina-41  
Engelsberg Leon-41  
Epszajn-Gaczyńska Klara-41  
Fajngold Józef-41  
Fogelman-41  
Gliksman Sara-41  
Gorszejn Sara-41  
Gramarz-Gramowski Józef-41  
Griner Jerachmiel-41  
Gutman Aron-41  
Gutman Natan-41  
Hanft Chaim-41  
Hurwicz Majer-41  
Jakubowicz Janina-41  
Janecka Romana-41  
Klimaszewska-Hufnagel Gizela-41  
Kochanowicz Mieczysław-41  
Kopczyńska Anna-41  
Linke Anna M.-41  
Liwow [Lwów] Henryk-41  
Lublinski-41  
Lwów Henryka-41  
Messer Emanuel-41  
Millerowa Stanisława-41  
Muszka Aron-41  
Nacht-Samborski-41  
Narbuttowa Franciszka-41  
Oberlaender Marek-41  
Ołomucki Bolesław-41

Ostrzewska Zuzanna-41  
Pacanowski Beniamin-41  
Paciorek-Lipowicz-41  
Piasecki Karol-41  
Przykorska -41  
Rafałowski Aleksander-41  
Rajzman Gedali-41  
Rozen Bernard-41  
Rympel M.-41  
Samborski-Nacht-41  
Sarna Felicja-41  
Sobel Jehuda-41  
Sobol Hanna-41  
Szejnfeld Dorota-41  
Szenkman Szejne-41  
Tajmes Estela-41  
Waldman Zygmunt-41  
Walfisz Joel-41  
Ważna Zofia-41  
Weingrin A.-41  
Winogradow Helena-41  
Witc [Witz] Ignacy-41  
Witz Ignacy-41  
Włodarski Marek-41  
Wnukowa Józefa-41  
Woźna Zofia-41  
Wróblewski Anatol-41  
Zawidowicz Fiszel-41

### j. 43

Alpert-43  
Berman Adolf-43  
Bielkobroda-Grosbard-43  
Braun Jakub-43  
Braun Salomon-43  
Cygier Samuel-43  
Cygler-43  
Cytrynowicz Jakub-43

Edelman Natan-43  
Ettinger-43  
Fromanówna-43  
Fuks Jerzy-43  
Gabowicz Józef - 43  
Garfinkel Falik - 43  
Garfunkel Feliks - 43  
Głogowska Helena - 43  
Goldberg Chana - 43  
Goński Michał - 43  
Gorbacki Henryk - 43  
Grabschrift Helena - 43  
Grabszrift Helena - 43  
Grauer Jadwiga - 43  
Gruszka - 43  
Gummer vel Gummener Betti - 43  
Gurowicz Hadassa - 43  
Hanneman - 43  
Hirszfang Ignacy - 43  
Horowic Ber - 43  
Immerglick Ralf - 43  
Janowska Mania - 43  
Kaganus Józef - 43  
Klajnzynger Izak - 43  
Klebanowa- 43  
Kodkim Mayer - 43  
Kornblit Joachim - 43  
Korzeń Izrael - 43  
Kowalska Chana - 43  
Krewer Michał - 43  
Lachower Mendel - 43  
Landau Natalia - 43  
Laufer Henryk - 43  
Lejzerowicz J. - 43  
Lew Fania - 43  
Lichtenbarg Jerzy - 43  
Linden Michał - 43  
Lindner Eleonora - 43  
Łęczycki Mieczysław - 43  
Madlisker - 43  
Maj Henryk - 43

Mandelbaum Efraim - 43  
Mann Wolf - 43  
Marmelsztein Henryk - 43  
Matus Dina - 43  
Menzor Aria - 43  
Mercer Zygmunt - 43  
Mermelstein Henryk - 43  
Messer Zygmunt - 43  
Michałowicz Abram - 43  
Michałowicz E. - 43  
Michton Bencjan - 43  
Miller Szymon - 43  
Monat - 43  
Mundlak Regina - 43  
Natanson Bela - 43  
Natanson Jakub - 43  
Neiman Abraham - 43  
Nessing Alfred - 43  
Neumanowa Olga - 43  
Notariusz - 43  
Nudelman Halina - 43  
Nusbaum Salomon - 43  
Okno - 43  
Oldański Stanisław - 43  
Olkienicka Uta - 43  
Ostrzega Abraham - 43  
Paradistal Ludwik - 43  
Pekalok Calel - 43  
Perle Izak - 43  
Pfeferberg - 43  
Piasecki Szymon - 43  
Piekarczyk L. - 43  
Press H. - 43  
Prezman - 43  
Puterman Julia - 43  
Putermann Samuel - 43  
Rabinowicz Ber - 43  
Rawska-Korn - 43  
Reif Wiktor - 43  
Reingewirtz Irena - 43  
Reingewirtz Natan - 43

Richter Antoni - 43  
Rozenblum Leon - 43  
Rozenental Roman - 43  
Rubnlicht Fiszel - 43  
Rynecki Mojżesz - 43  
Sagin Ber - 43  
Sajdler Izak - 43  
Schechter Dawid - 43  
Seidler Dawid - 43  
Seidman Samuel - 43  
Seksztejn Gela - 43  
Silberslag Mira - 43  
Skórnik Abram - 43  
Słodki Marcel - 43  
Steinberg Józef - 43  
Strakun - 43  
Suckewer Roza - 43  
Suckwer Radula - 43  
Sylberberg Mera - 43  
Szapiro Marek - 43  
Szechter Dawid-43  
Szenkerowa Franciszka-43  
Szer Jakub-43  
Szerer Henryk-43  
Szerman Szymon-43  
Szliwniak Józef  
Szpigiel Henryk-43  
Sztucer E. C.-43  
Szyfelfman H.-43  
Szwandenfeld Abraham-43  
Szwergold L.-43  
Tepper Józef-43  
Tiber Chaim-43  
Trachter Szymon-43  
Troller Edith-43  
Tykociński Izrael-43  
Tynowicki Jerachmiel-43  
Urison Chaim-43  
Uzdański Stanisław-43  
Wachtel Irena-43  
Wagnicki C.-43



Wagnicki Sz.-43  
Walfisz Aniela-43  
Walfisz Aniela-43  
Weinbaum A.-43  
Weingarten-43  
Weinsztein-43  
Weintraub Elias-43  
Weinziher Michał-43  
Welczerowa Lucyna-43  
Winiarski Artur-43  
Wital-Kapłański-43  
Wojnicki -43  
Załkind Ber-43  
Zameczek -43  
Zylberminc Edward-43  
Zylberminc Roza-43  
Zylberberg Fiszel-43

## INDEKS OSOBOWY

Alpert-43  
Apelbaum Majer-9, 41  
Bau Józef.-9, 41  
Bekerman Mosze (Mojżesz)-9, 41  
Bekierman Mojżesz-2  
Berman Adolf-43  
Berman Mieczysław-41  
Bielkobroda-Grosbard-43  
Bogen Aleksander-41  
Boruszek M.-40  
Boruszek Mojżesz vel Mosze-41  
Braun Jakub-43  
Braun Salomon-43  
Bromberg Maurycy-2, 9, 40, 41  
Celniker Izaak-41  
Cygiesztrajch Jakub-38  
Cygier Samuel-43  
Cygler-43  
Cytrynowicz Jakub-43  
Czajewska Stanisława-41  
Czarnocki J.-40, 41  
Czypes Norbert-41  
Dalkowski Aleksander-9  
Diner Jakub-38  
Dobrzyńska Janina-41  
Edelman Natan-43  
Efron-Szenkman Szejna-40  
Eliowicz [Eljowicz] Henryk-38  
Engelberg H.-40  
Engelsberg Leon-41  
Epszajn-Gaczyńska Klara-40, 41  
Ettinger-43  
Fajngold vel Feingold Józef-2, 41  
Fogelman-41  
Fogelman Szymon-9  
Fogielman Mark-38

Fojerman Eliazar-38  
Fromanówna-43  
Fuks Jerzy-43  
Gaber Mieczysław-38  
Gabowicz Józef - 43  
Garfinkel Falik - 43  
Garfunkel Feliks - 43  
Ginin Bolesław-9  
Gitlerowa Celina-38  
Gliksman vel Gliksmanowa Sara-2, 40, 41  
Głogowska Helena - 43  
Goldberg Chana - 43  
Goński Michał - 43  
Gorbacki Henryk - 43  
Gorszejn Sara-2, 41  
Grabschrift vel Grabszrift Helena - 43  
Gramarz-Gramowski Józef-41  
Grauer Jadwiga - 43  
Griner Jerachmiel-41  
Gruszka - 43  
Gryner R.M.-9  
Gummer vel Gummener Betti - 43  
Guriew Leon-9  
Gurowicz Hadassa - 43  
Gutman Aron-41  
Gutman Natan-41  
Hanft Chaim-9, 38, 41  
Hanneman - 43  
Hechtkopf Henryk-2  
Hirszfang Ignacy - 43  
Hirszhorn Isak-38  
Horowic Ber - 43  
Hurwicz Majer-41  
Immerglick Ralf - 43  
Jakubowicz Janina-41  
Janecka Romana-41  
Janowska Mania - 43  
Jasiński Seweryn-9  
John Edmund-9  
Kaganus Józef - 43  
Karczowa Alicja-38

Klajnzynger Izak - 43  
Klebanowa- 43  
Klimaszewska Gizela-40  
Klimaszewska-Hufnagel Gizela-41  
Klimecki K.-40  
Kochanowicz Mieczysław-41  
Kodkim Mayer - 43  
Koniecpolska Róża-38  
Kopczyńska Anna (z d. Epelbaum)-40, 41  
Kornblit Joachim - 43  
Korzeń Izrael - 43  
Korzeń Majer-38  
Kowalska Chana - 43  
Krawczyk Jerzy-9  
Krewer Michał - 43  
Lachower Mendel - 43  
Landau Natalia - 43  
Laufer Henryk - 43  
Łęczycki Mieczysław - 43  
Lejzerowicz J. - 43  
Lent Samuel-40  
Lesisz Zdzisław-9  
Lew Fania - 43  
Lichtenbarg Jerzy - 43  
Linden Michał - 43  
Lindner Eleonora - 43  
Linke Anna M.-41  
Lipiński Eryk-9  
Litinski Hersz-40  
Lubliński M.-2  
Lublinski-41  
Lwów [Liwow] Henryka-41  
Madlisker - 43  
Maj Henryk - 43  
Mandelbaum Efraim - 43  
Mandelzweyg Rafał-38  
Mann Wolf - 43  
Marmelsztejn Henryk - 43  
Matus Dina - 43  
Melman Majer-38  
Menzor Aria - 43

Mercer Zygmunt - 43  
Mermelstein Henryk - 43  
Messer Emanuel-41  
Messer Zygmunt - 43  
Michałowicz Abram - 43  
Michałowicz E. - 43  
Michton Bencjan - 43  
Miller Szymon - 43  
Millerowa Stanisława-41  
Mojkowski Andrzej-9  
Monat - 43  
Mundlak Regina - 43  
Muszka Aron-2, 38,41  
Nacht-Samborski-41  
Nałęcki Konrad-9  
Narbuttowa Franciszka-40, 41  
Natanson Bela - 43  
Natanson Jakub - 43  
Neiman Abraham - 43  
Nessing Alfred - 43  
Neumanowa Olga - 43  
Notariusz - 43  
Nowakowska Krystyna-38  
Nudelman Halina - 43  
Nusbaum Salomon - 43  
Oberlaender Marek-41  
Okno - 43  
Oldański Stanisław - 43  
Olkienicka Uta - 43  
Ołomucki Bolesław-41  
Ostrzega Abraham - 43  
Ostrzewska Zuzanna-41  
Pacanowski Beniamin-2, 41  
Paciorek-Lipowicz-41  
Paradistal Ludwik - 43  
Pekalok Calel - 43  
Perle Izak - 43  
Pfeferberg - 43  
Piasecki Karol-41  
Piasecki Kopel-2  
Piasecki Szymon - 43

Piekarczyk L. - 43  
Pokrzywa E.-2  
Press H. - 43  
Prezman - 43  
Przykorska [Halina] -41  
Przykorska Halina-40  
Puterman Julia - 43  
Putermann Samuel - 43  
Rabinowicz Ber - 43  
Rafałowski Aleksander-41  
Rajman Gedali-41  
Rapaport Natan-38  
Rawska-Korn - 43  
Reif Wiktor - 43  
Reingewirtz Irena - 43  
Reingewirtz Natan - 43  
Rejzman Izaak-2, 9  
Richter Antoni - 43  
Rozen Bernard-40, 41  
Rozenblum Leon - 43  
Rozensztrauch Zofia-38  
Rozental Roman - 43  
Rubinlicht Fiszal - 43  
Rudnicka Łucja Apolonia-40  
Rympel M.-41  
Rynecki Mojżesz - 43  
Sagan Eufrozyn-40  
Sagin Ber - 43  
Sajdler Izak - 43  
Samborski-Nacht-41  
Sandel Józef-38  
Sarna Felicja-41  
Schechter Dawid - 43  
Seidler Dawid - 43  
Seidman Samuel - 43  
Seksztein Gela - 43  
Silberslag Mira - 43  
Skórnik Abram - 43  
Słodki Marcel - 43  
Smolar Grzegorz-38  
Sobel Jehuda-41

Sobel Judyta-9  
Sobol Hanna-41  
Sokołowska Irena (z d. Goldbard)-40  
Sowicki Władysław-9  
Stachowicz Wiktor-9  
Stefanowski Aleksander-9  
Steinberg Józef - 43  
Strakun - 43  
Suckewer Roza - 43  
Suckwer Radula - 43  
Sybilski M.-9  
Sylberberg Mera - 43  
Szapiro Marek - 43  
Szechter Dawid-43  
Szenfeld vel Szejnfeld Dorota- 2, 9, 40, 41  
Szenkerowa Franciszka-43  
Szenkman Szejne-41  
Szer Jakub-43  
Szerer Henryk-43  
Szerman Szymon-43  
Szliwniak Józef  
Szpigel Henryk-43  
Sztern Jonas-38  
Sztucer E. C.-43  
Szyfelman H.-43  
Szwandenfeld Abraham-43  
Szwergold L.-43  
Śledziński Stefan-9  
Tajmes Estela-41  
Tepper Józef-43  
Tiber Chaim-43  
Trachter Szymon-43  
Trojkowicz Aleksander-9  
Troller Edith-43  
Turko Józef-38  
Tyblewski Jerzy-9  
Tykociński Izrael-43  
Tynowicki Jerachmiel-43  
Urison Chaim-43  
Uzdański Stanisław-43  
Wachtel Irena-43

Wagnicki C.-43  
Wagnicki Sz.-43  
Wajda Andrzej Witold-9  
Waldman Zygmunt-9, 41  
Walfisz Aniela-43  
Walfisz Aniela-43  
Walfisz Joel-41  
Ważna Zofia-41  
Weinbaum A.-43  
Weingarten-43  
Weingrin A.-41  
Weinsztejn-43  
Weintraub Elias-43  
Weinziher Michał-43  
Welczerowa Lucyna-43  
Wiejski Artur-9  
Wielomski Roman-9  
Willenberg Perec-2  
Winiarski Artur-43  
Winogradow Helena-40  
Winogradow Helena-41  
Wital-Kapłański-43  
Witc [Witz] Ignacy-9, 41  
Włodarski Marek-38, 41  
Włodek Kazimierz-9  
Wnuk Bronisław-9  
Wnukowa Józefa-41  
Wojnicki -43  
Woronowiecki I.-2  
Woźna Zofia-41  
Wróblewski Anatol-38, 41  
Załkind Ber-43  
Zameczek -43  
Zawidowicz Fiszel-41  
Zylberberg Fiszel-43  
Zylberminc Edward-43  
Zylberminc Roza-43